

ลอยกระทง

รักษ์น้ำ

รักวัฒนธรรม



กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม





ลอยกระทง

รักษ์น้ำ รักวัฒนธรรม



โดย

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

กระทรวงวัฒนธรรม

ชื่อหนังสือ : ลอยกระทง (ฉบับปรับปรุง)

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ตุลาคม ๒๕๕๙

พิมพ์ครั้งที่ ๒ : ตุลาคม ๒๕๖๐

ลำดับหนังสือ : ๑๑/๒๕๖๐

จำนวนพิมพ์ : ๑๐,๐๐๐ เล่ม

ผู้จัดพิมพ์ : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

กระทรวงวัฒนธรรม

พิมพ์ที่ : สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก
ในพระบรมราชูปถัมภ์

คำนิยมของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

ประเทศไทยได้รักษาสืบทอดประเพณีลอยกระทงซึ่งเป็นประเพณีในฤดูน้ำหลาก ตรงกับวันเพ็ญเดือนสิบสอง จนกลายเป็นประเพณีที่สร้างภาพลักษณ์ของประเทศ เนื่องจากสะท้อนให้เห็นถึง ภูมิปัญญา วิถีชีวิต และวัฒนธรรมไทยอันงดงาม ทั้งการแต่งกาย ศิลปกรรม การประดิษฐ์กระทง การประดับประดาไฟในยามค่ำคืน พิธีกรรม มหรสพ ศิลปะการแสดงพื้นถิ่น และการละเล่นรื่นเริง นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์รวมการส่งเสริมคุณงามความดีและค่านิยมที่ดีแก่สมาชิกในสังคม เช่น การประกวดนางนพมาศ การประกวดประดิษฐ์กระทง และการร่วมแรงร่วมใจในการจัดงานในท้องถิ่น ยิ่งใหญ่ เพื่อรักษาประเพณีวัฒนธรรมไทยในท้องถิ่นให้มีชื่อเสียงในระดับประเทศ

กระทรวงวัฒนธรรม มีนโยบายที่จะส่งเสริมประเพณีลอยกระทงมรดกไทยอันทรงคุณค่า ของชุมชนที่จะสร้างรายได้ ชื่อเสียงและเอกลักษณ์ของชุมชน ตลอดจนเผยแพร่และสร้างความนิยมสู่ประเทศสมาชิกในอาเซียนและสังคมโลกต่อไป

กระผมจึงหวังว่า หนังสือ “ลอยกระทง รักษาน้ำ รักวัฒนธรรม” เล่มนี้ จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจ ในประเพณีลอยกระทงของไทย และร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์มรดกไทยอันงดงาม สู่มรดกโลกสืบไป



(นายวีระ โรจน์พจนรัตน์)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

คำนิยมของปลัดกระทรวงวัฒนธรรม

ปัจจุบันประเพณีลอยกระทงของไทย ถือเป็นอีกเทศกาลหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ หลายพื้นที่ได้จัดงานลอยกระทงอย่างสวยงามและยิ่งใหญ่ ทำให้ประเพณีนี้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายมากขึ้น

อย่างไรก็ดี ประเพณีที่จะสืบทอดต่อไปยังอนุชนรุ่นหลังได้นั้น ผู้ปฏิบัติต้องเห็นคุณค่า ความหมายและสาระสำคัญที่มีอยู่ในประเพณีนั้น ๆ ด้วย ประเพณีลอยกระทงก็เช่นเดียวกัน การที่ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ได้จัดพิมพ์หนังสือ “ลอยกระทง รักษ์น้ำ รักวัฒนธรรม” เพื่อเผยแพร่สาระความรู้อันเกี่ยวเนื่องกับประเพณีลอยกระทง และสื่อถึงการช่วยกันรักษาน้ำ ซึ่งมีคุณต่อมนุษยชาติขณะเดียวกันก็ร่วมกันอนุรักษ์ประเพณีที่ดั่งงามของเราไปด้วยนั้น จึงเป็นสิ่งที่ผมหวังว่า จะทำให้ผู้อ่านได้รับความรู้ ความเข้าใจ และช่วยกันสืบสานประเพณีลอยกระทงของเราให้ดำรงอยู่ต่อไป



(นายกฤษศญพงษ์ ศิริ)

ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม

คำนำ

ประเพณีลอยกระทง ตรงกับวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ เป็นประเพณีที่สำคัญเก่าแก่ของไทย ซึ่งอยู่ในช่วงน้ำหลาก มีที่มาจากพิธีกรรมเกี่ยวกับ “น้ำ” ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในชีวิตและวัฒนธรรมของคนไทย ถึงแม้จุดมุ่งหมายหรือความเชื่อในการลอยกระทงจะมีความแตกต่างกัน แต่ความหมายที่เหมือนกันของประเพณีนี้คือ การแสดงออกถึง “ความกตัญญู” รู้จักสำนึกถึงคุณของน้ำ ซึ่งนับเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่งดงามอย่างหนึ่งของไทย

ปัจจุบันประเพณีลอยกระทงถูกดัดแปลงไปบ้างจากที่เคยปฏิบัติมาในอดีต การให้ความสำคัญของความหมาย คุณค่า สาระ แนวปฏิบัติ ของประเพณีลอยกระทงลดลง ดังนั้น กรมส่งเสริมวัฒนธรรม จึงได้จัดพิมพ์หนังสือ “ลอยกระทง รักษา รักษาวัฒนธรรม” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ความหมาย คุณค่า สาระสำคัญ แนวทางปฏิบัติและองค์ความรู้ประเพณีลอยกระทงของท้องถิ่นทั้ง ๔ ภาค ของประเทศไทย นอกจากนี้หนังสือ “ลอยกระทง รักษา รักษาวัฒนธรรม” ยังแนะนำขนบธรรมเนียมปฏิบัติที่ถูกต้องงดงามของประเพณีลอยกระทงเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อเผยแพร่คุณค่า สาระ และความสำคัญของประเพณีลอยกระทง รวมไปถึงการประพฤติปฏิบัติตามประเพณีที่งดงามของไทยและเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีงามทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้จะได้รวบรวมแนวทางปฏิบัติและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับประเพณีลอยกระทงสืบต่อไป



(นางพิมพ์วี วัฒนารากร)

อธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม

สารบัญ

ประเพณีลอยกระทง.....	๘
ลอยกระทงมีมาแต่เมื่อไร ทำเพื่ออะไร.....	๙
วัตถุประสงค์ของการลอยกระทง.....	๑๓
ตำนานและนิทานเกี่ยวกับประเพณีลอยกระทง.....	๑๖
นางนพมาศคือใคร มาจากไหน มีตัวตนจริงหรือไม่ และทำไมกระทงจึงเป็นรูปดอกบัว.....	๒๒
คุณค่าของประเพณีลอยกระทง.....	๒๕
สาระของประเพณีลอยกระทง.....	๓๐
กิจกรรมที่พึงปฏิบัติ.....	๓๑
น้ำคือชีวิต.....	๓๔
บทสรุป.....	๓๕



ประเพณีลอยกระทง

ประเพณีลอยกระทง นับเป็นอีกประเพณีหนึ่งของไทยที่เป็นที่รู้จักกันดี ทั้งในหมู่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ ถือเป็นเทศกาลแห่งความรื่นเริงสนุกสนานที่มีคุณค่า สาระ และมีจุดมุ่งหมายที่หลากหลาย ซึ่งไม่เพียงแต่ประเทศไทยเท่านั้นที่มีประเพณีนี้ ในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน อินเดีย ราชอาณาจักรกัมพูชา และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ก็มีการลอยกระทงคล้าย ๆ กับของไทยจะต่างกันเฉพาะเรื่องราวละเอียด พิธีกรรม และความเชื่อในแต่ละท้องถิ่น แม้แต่ของไทย การลอยกระทงก็มาจากความเชื่อที่หลากหลายเช่นกัน

การลอยกระทง ที่ปฏิบัติกันอยู่ มักจะทำกันในคืนวันเพ็ญเดือน ๑๒ หรือวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ซึ่งเป็นวันพระจันทร์เต็มดวง และเป็นช่วงที่น้ำหลากเต็มตลิ่ง โดยจะมีการนำดอกไม้ ธูป เทียน หรือสิ่งของใส่ลงในสิ่งประดิษฐ์รูปต่าง ๆ ที่ไม่จมน้ำ เช่น กระทง เรือ แพ ดอกบัว ฯลฯ แล้วนำไปลอยตามลำน้ำ โดยมีวัตถุประสงค์ และความเชื่อที่แตกต่างกันไป



ลอยกระทง

มีมาแต่เมื่อไร ทำเพื่ออะไร

จากเอกสารเผยแพร่ชื่อ “ลอยกระทง ขอชมাত্রมชาติ” ของ นายสุจิตต์ วงษ์เทศ ได้กล่าวไว้ว่า ลอยกระทง เป็นพิธีกรรมร่วมกันของผู้คนในชุมชนทั้งสุวรรณภูมิ หรือภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีมาแต่ยุคดึกดำบรรพ์ เพื่อขอขมาต่อธรรมชาติ อันมีดินและน้ำที่หล่อเลี้ยง ตลอดจนพืชและสัตว์ที่เกื้อกูลให้พืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ มนุษย์จึงมีชีวิตเจริญเติบโตขึ้นได้แต่ไม่มีหลักฐานยืนยันแน่นอนว่าลอยกระทงเริ่มมีมาแต่เมื่อไร แต่พิธีกรรมเกี่ยวกับ “ผี” ผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติ มีอยู่กับผู้คนในชุมชนสุวรรณภูมิไม่น้อยกว่า ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว ตั้งแต่ก่อนรับศาสนาพุทธ-พราหมณ์จากอินเดีย

ผีสำคัญยุคแรก ๆ คือ ผีน้ำ และ ผีดิน ซึ่งต่อมาเรียกชื่อด้วยคำยกย่องว่า “แม่พระคงคา” กับ “แม่พระธรณี” มีคำพื้นเมืองนำหน้าว่า “แม่” ที่หมายถึง ผู้เป็นใหญ่

ผู้คนในสุวรรณภูมิรู้ว่าที่มีชีวิตอยู่ได้ก็เพราะ น้ำ และ ดิน เป็นสำคัญ และ น้ำ เป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะเป็นบ่อเกิดของสิ่งมีชีวิต ดังนั้น เมื่อคนเรามีชีวิตอยู่รอดได้ปีหนึ่ง จึงทำพิธีขอขมาที่ได้ล่วงล้ำก้ำเกินโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เช่น เหยียบย่ำ ถ้ายของเสีย

หรือทำสิ่งอื่นใดที่ไม่เหมาะสมเสียครั้งหนึ่ง ขณะเดียวกันก็ทำพิธีบูชาพระคุณไปพร้อมกัน ด้วยการใช้วัสดุที่ลอยน้ำได้ใส่เครื่องเช่นไข้วให้ลอยไปกับน้ำ อาทิ ต้นกล้วย กระบอกลำไย กล้วยมะพร้าว ฯลฯ



และช่วงเวลาที่เหมาะสมที่คนเราเรียนรู้จากประสบการณ์ธรรมชาติคือ สิ้นปีนักษัตรเก่า ขึ้นปีนักษัตรใหม่ ตามจันทรคติที่มีดวงจันทร์เป็นศูนย์กลาง เพราะเป็นสิ่งที่มีความทำให้เกิดน้ำขึ้น น้ำลง ซึ่งวันสิ้นปีนักษัตรเก่า ก็คือ วันเพ็ญ ขึ้น ๑๕ ค่ำ กลางเดือน ๑๒ เพราะเป็นช่วงที่น้ำขึ้นสูงสุด



และเมื่อผ่านไปจากนั้นก็เริ่มขึ้น**ปีนักษัตรใหม่** เรียกเดือนอ้าย แปลว่าเดือนหนึ่ง ตามคำโบราณนับหนึ่ง สอง สาม ฯลฯ ว่า อ้าย ยี่ สาม เป็นต้น และเมื่อเทียบช่วงเวลากับปฏิทินตามสุริยคติที่มี ดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลางก็จะตรวเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน ของทุกปี และหลังจากรับศาสนาพุทธ-พราหมณ์จากอินเดียเมื่อราว ๒,๐๐๐ ปีมาแล้ว ราชสำนักโบราณในสุวรรณภูมิก็ได้ปรับพิธีกรรม “ผี” เพื่อขอมาน้ำและดินให้เข้ากับศาสนาที่รับเข้ามาใหม่ **ทำให้ ความหมายเดิมเปลี่ยนไป กลายเป็นการลอยกระทง เพื่อบูชา พระพุทธเจ้าและเทวดา** ซึ่งในส่วนนี้มีพยานหลักฐานเก่าสุด คือ รูปสลักพิธีกรรมทางน้ำ คล้ายลอยกระทงที่ปราสาทหินบายนใน นครธม ทำขึ้นราวหลัง พ.ศ. ๑๗๐๐ แต่สำหรับชุมชนชาวบ้านทั่วไป ก็ยังเข้าใจเหมือนเดิม คือ ขอมมาแม่พระคงคาและแม่พระธรณี ดั่งมีหลักฐานปรากฏอยู่ในเอกสารของลาลูแบร์ชาวฝรั่งเศสที่บันทึก พิธีชาวบ้านในกรุงศรีอยุธยาสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เอาไว้หลายตอน เช่น “ประชาชนพลเมืองจะแสดงความขอบคุณ แม่คงคาด้วยการตามประทีปโคมไฟขนาดใหญ่ (ในแม่น้ำ) อยู่หลายคืน... เราจะได้เห็นทั้งลำแม่น้ำเต็มไปด้วยดวงประทีปลอยน้ำ.....” เป็นต้น

วัตถุประสงค์ของการลอยกระทง

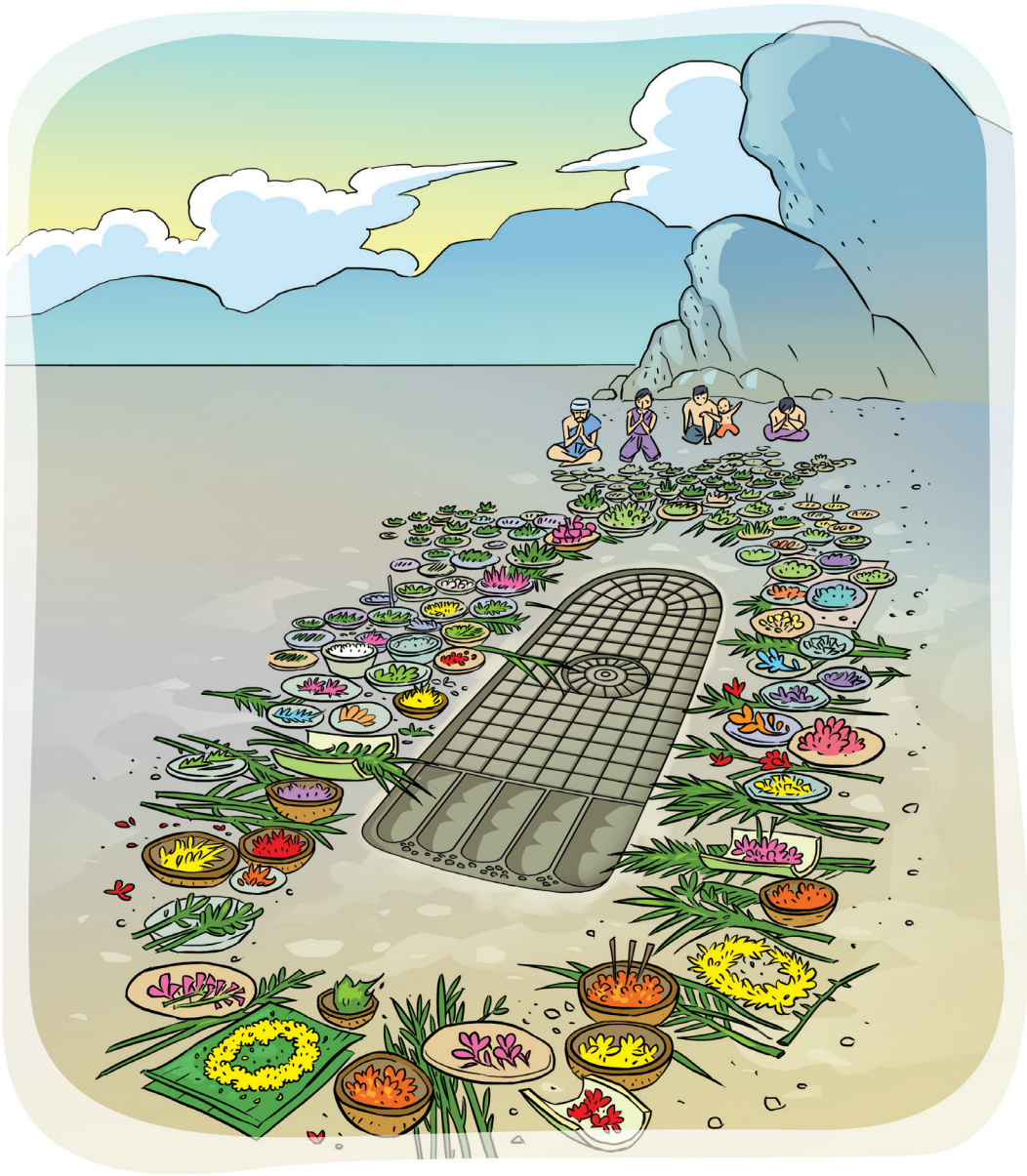
วัตถุประสงค์ของการลอยกระทงค่อนข้างมีความหลากหลาย ขึ้นกับประเพณี และความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งพอสรุปได้ ดังนี้

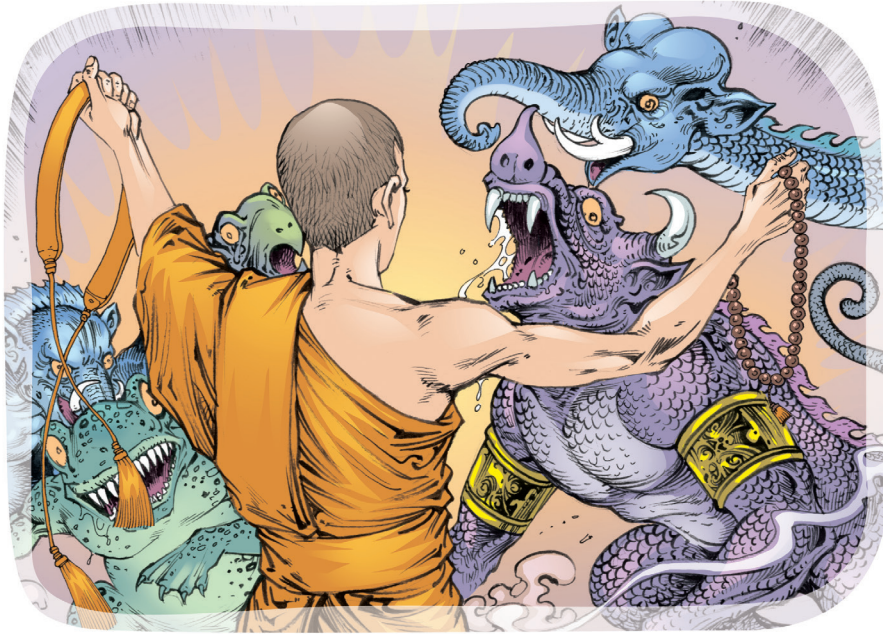
๑. เพื่อบูชาพระพุทธเจ้าในวันเสด็จกลับจากเทวโลก เมื่อครั้งเสด็จไป จำพรรษาอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อทรงเทศนาอภิธรรมโปรดพุทธมารดา

๒. เพื่อบูชาพระเกตแก้วจุฬามณี บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ซึ่งเป็นที่บรรจุ พระเศียรของพระพุทธเจ้า

๓. เพื่อบูชารอยพระพุทธบาท ที่ประทับรอยพระบาท ประดิษฐาน ไว้บนหาดทรายริมฝั่ง แม่น้ำนัมมทานที ในอินเดีย







๔. เพื่อบูชาพระอุปคุตเถระ ที่บำเพ็ญบริกรรมคาถาใน
ท้องทะเลลึกหรือสะดือทะเลซึ่งตำนานเล่าว่าเป็นพระเถระที่มี
อิทธิฤทธิ์มาก สามารถปราบพญามารได้

๕. เพื่อบูชาท้าวพกาพรหมบนสวรรค์ชั้นพรหมโลก

๖. เพื่อแสดงความขอบคุณพระแม่คงคาซึ่งเป็นแหล่งน้ำ
ให้มนุษย์ได้ใช้ประโยชน์ต่างๆ

๗. เพื่อขอขมาต่อพระแม่คงคาที่มนุษย์ได้ทิ้งสิ่งปฏิกูลลงไป

๘. เพื่อระลึกถึงพระคุณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว

๙. เพื่อสะเดาะเคราะห์หรือลอยทุกข์โศกโรคภัยต่าง ๆ คล้าย
พิธีลอยบาปของพราหมณ์

๑๐. เพื่ออธิษฐานขอสิ่งที่ปรารถนา

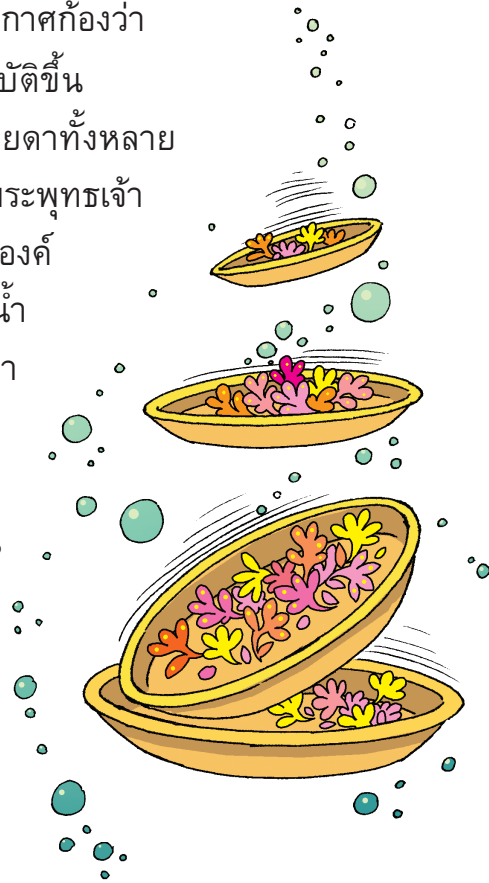
ตำนานและนิทาน เกี่ยวกับประเพณีลอยกระทง

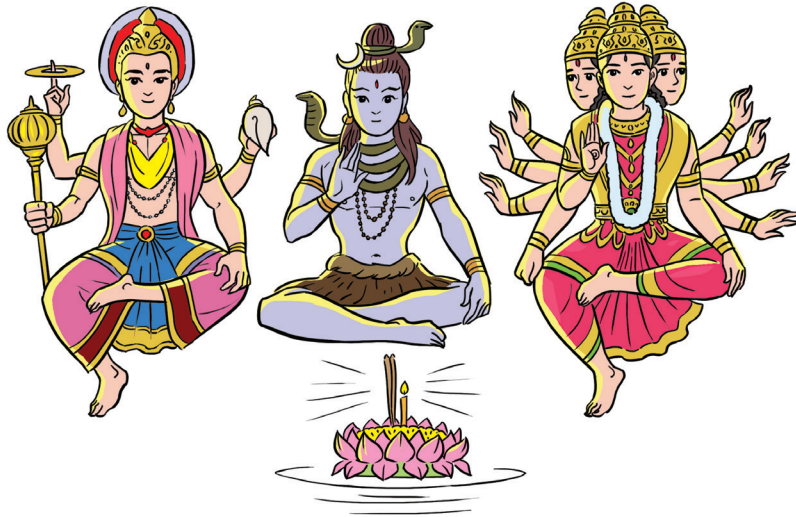
มีนิทานและตำนานที่เกี่ยวข้องกับประเพณีลอยกระทงหลายเรื่องดังจะขอยกตัวอย่าง ดังนี้

เรื่องแรก ว่ากันว่าการลอยกระทง มีต้นกำเนิดมาจากศาสนาพุทธนั่นเอง กล่าวคือก่อนที่พระพุทธองค์จะตรัสรู้เป็นสมเด็จ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ประทับอยู่ใต้ต้นโพธิ์ ใกล้แม่น้ำเนรัญชรา กาลวันหนึ่ง นางสุชาดาอุบาสิกาได้ให้สาวใช้นำข้าวมธุปายาส (ข้าวกวน/หุงด้วยน้ำผึ้งหรือน้ำอ้อย) ใส่ถาดทองไปถวาย



เมื่อพระองค์เสวยหมดแล้ว ก็ทรงตั้งสัตยาธิษฐานว่า ถ้าหาก
วันใดจะสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า ก็ขอให้ถาดลอยทวนน้ำ ด้วยแรง
สัตยาธิษฐานและบุญญาภิหาร ถาดก็ลอยทวนน้ำไปจนถึงสะดือ
ทะเล แล้วก็จมไปถูกขนดหางพญานาคผู้รักษาบาดาล พญานาค
ตื่นขึ้น พอเห็นว่าเป็นอะไร ก็ประกาศก้องว่า
บัดนี้得有พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้น
ในโลกอีกองค์แล้ว ครั้นแล้วเทพยดาทั้งหลาย
และพญานาคก็พากันไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า
และพญานาคก็ได้ขอให้พระพุทธองค์
ประทับรอยพระบาทไว้บนฝั่งแม่น้ำ
เนรัญชรา เพื่อพวกเขาจะได้ขึ้นมา
ถวายสักการะได้ พระองค์ก็ทรง
ทำตาม ส่วนสาวใช้ก็นำความ
ไปบอกนางสุชาดา ครั้นถึงวันนั้น
ของทุกปี นางสุชาดาก็จะนำ
เครื่องหอมและดอกไม้ใส่ถาด
ไปลอยน้ำเพื่อไปนมัสการรอย
พระพุทธรูปเป็นประจำเสมอมา
และต่อ ๆ มาก็ได้กลายเป็น
ประเพณีลอยกระทง
ตามที่เราเห็นกันอยู่ในปัจจุบัน

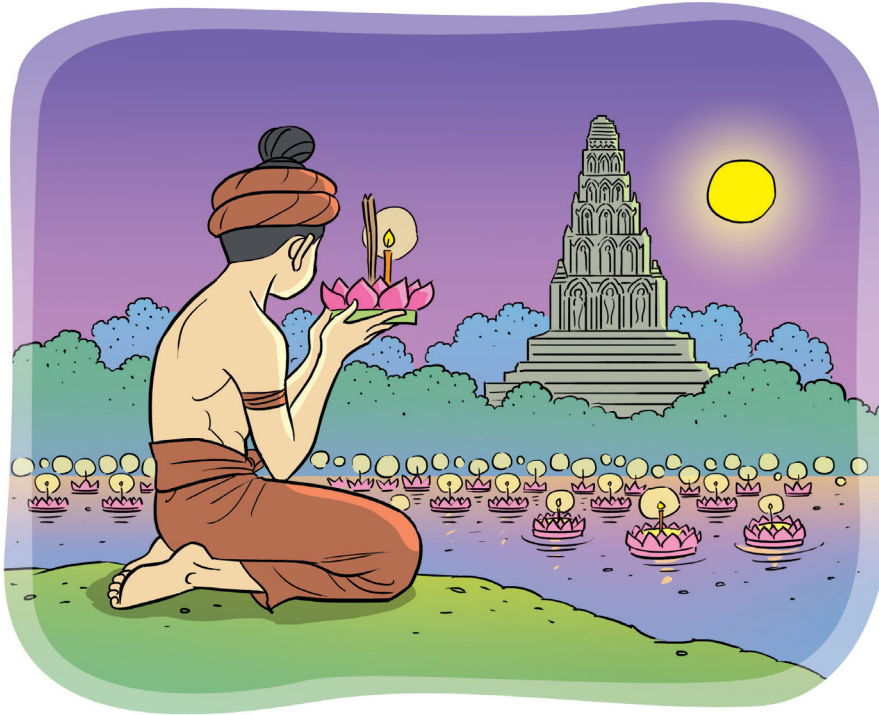




เรื่องที่สอง ตามตำราพราหมณ์ คณาจารย์กล่าวว่า พิธีลอยประทีป หรือตามประทีปนี้ แต่เดิมเป็นพิธีทางศาสนาพราหมณ์ ทำขึ้นเพื่อบูชาเทพเจ้าทั้งสามคือ พระอิศวร พระนารายณ์ และพระพรหม คู่กับลอยกระทง ก่อนจะลอยก็ต้องมีการตามประทีปก่อน ซึ่งตามคัมภีร์โบราณอินเดียเรียกว่า “ทีปาวลี” โดยกำหนดทางโหราศาสตร์ว่าเมื่อพระอาทิตย์ถึงราศีพิจิก และพระจันทร์อยู่ราศีพฤษภเมื่อใด เมื่อนั้นเป็นเวลาตามประทีป และเมื่อบูชาไว้ครบกำหนดวันแล้ว ก็เอาโคมไฟนั้นไปลอยน้ำ ต่อมาชาวพุทธเห็นเป็นเรื่องดี จึงแปลงเป็นการบูชารอยพระพุทธรูปและการรับเสด็จพระพุทธเจ้า โดยมักถือเอาเดือน ๑๒ หรือเดือนยี่เป็งเป็นเกณฑ์ (ยี่เป็ง คือเดือนสอง ตามการนับทางล้านนา ที่นับเดือนทางจันทรคติ เร็วกว่าภาคกลาง ๒ เดือน)

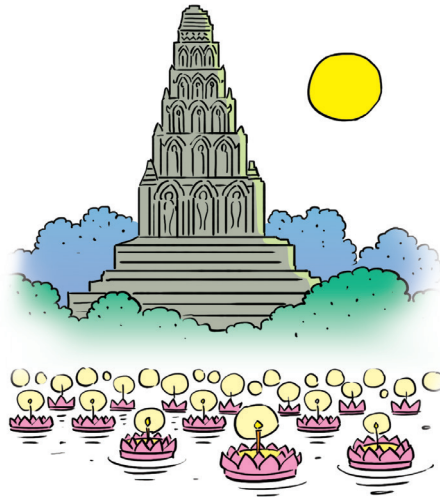
เรื่องที่สาม เป็นเรื่องของพม่า เล่าว่า ครั้งหนึ่งในสมัยพระเจ้า
อโศกมหาราช ทรงมีพระประสงค์จะสร้างเจดีย์ให้ครบ ๘๔,๐๐๐ องค์
แต่ถูกพระยามารคอยขัดขวาง พระองค์จึงไปขอให้พระอรหันต์
องค์หนึ่ง คือ พระอุปคุตช่วยเหลือ พระอุปคุตจึงไปขอร้องพญานาค
เมืองบาดาลให้ช่วย พญานาครับปากและปราบพระยามารจนสำเร็จ
พระเจ้าอโศกมหาราชจึงสร้างเจดีย์ได้สำเร็จสมพระประสงค์ ตั้งแต่นั้นมา
เมื่อถึงวันเพ็ญ เดือน ๑๒ คนทั้งหลายก็จะทำพิธีลอยกระทง
เพื่อบูชาคุณพญานาค เรื่องนี้ บางแห่งก็ว่า พญานาคก็คือ
พระอุปคุตที่อยู่ที่สะดือทะเล และมีอิทธิฤทธิ์มาก จึงปราบมารได้
และพระอุปคุตนี้เป็นที่นับถือของชาวพม่าและชาวไทยมาก





เรื่องที่สี่ เกิดจากความเชื่อแต่ครั้งโบราณในล้านนา ว่าเกิดอหิวาต์ระบาศที่อาณาจักรสุโขทัย ทำให้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก พวกที่ไม่ตายจึงอพยพไปอยู่เมืองสะเทิมและหงสาวดีเป็นเวลา ๖ ปี บางคนก็มีครอบครัวอยู่ที่นั่น ครั้นเมื่ออหิวาต์ได้สงบลงแล้ว บางส่วนจึงอพยพกลับ และเมื่อถึงวันครบรอบที่ได้อพยพไป ก็ได้จัดฐูปเทียนสักการะพร้อมเครื่องอุปโภคบริโภคต่างใส่สะเปา (อ่านว่า “สะ-เปา หมายถึง สำเภหรือกระทง) ล่องตามลำน้ำเพื่อระลึกถึงญาติที่มีอยู่ในเมืองหงสาวดี ซึ่งการลอยกระทงดังกล่าว

จะทำในวันยี่เป็ง คือ เพ็ญเดือน ๑๒ เรียกกันว่า การลอยโคมด แต่มีได้ทำทั่วไปในล้านนา ส่วนใหญ่เทศกาลยี่เป็งนี้ ชาวล้านนา จะมีพิธีตั้งธัมม์หลวง หรือการเทศน์คัมภีร์ขนาดยาวอย่างเทศน์มหาชาติและมีการจุดประทีปโคมไฟอย่างกว้างขวางมากกว่า (การลอยกระทง ที่ทางโบราณล้านนาเรียกว่า ลอยโคมด นี้ คำว่า “โคมด” อ่านว่า ชะ-โหมด เป็นชื่อผีป่า ชอบออกหากินกลางคืน และมีไฟพะเนียงเห็นเป็นระยະ ๆ คล้ายผีกระสือ ดังนั้น จึงเรียกเอาตามลักษณะกระทงที่จุดเทียนลอยในน้ำ เห็นเงาสะท้อนับ ๆ แวม ๆ คล้ายผีโคมดว่า ลอยโคมด ดังกล่าว)



นางนพมาศ

คือใคร มาจากไหน มีตัวตนจริงหรือไม่
และทำไมกระทงจึงเป็นรูปดอกบัว

.....



ในสมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นช่วงที่บ้านเมือง
มั่นคง การศึกสงครามลดลงเกือบหมด การค้าก็มั่งคั่งขึ้น โดยเฉพาะ
กับจีน พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดให้ฟื้นฟู
ประเพณีพิธีกรรมสำคัญเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของราชอาณาจักร
และด้วยความจำเป็นในด้านอื่น ๆ อีก จึงได้ทรงพระราชนิพนธ์
หนังสือ ตำราทำวศรียุพาลักษณ์ หรือ นางนพมาศ ขึ้นมา โดย
สมมุติให้ฉากของเรื่องเกิดขึ้นในยุคพระร่วงเจ้ากรุงสุโขทัย ซึ่งตำรา
ดังกล่าวได้พูดถึงนางนพมาศว่าเป็นพระสนมเอกของพระร่วง ที่ได้
คิดประดิษฐ์กระทงใบตองเป็นรูปดอกบัวกมุทขึ้น ด้วยเห็นว่าเป็น
ดอกบัวพิเศษที่บานในเวลากลางคืนเพียงปีละครั้ง สมควรทำเป็น
กระทงแต่งประทีป ลอยไปถวายสักการะรอยพระพุทธรูป ซึ่งเมื่อ
พระร่วงเจ้าได้ทอดพระเนตรเห็นก็รับสั่งถามถึงความหมาย นางก็ได้
ทูลอธิบายจนเป็นที่พอพระราชหฤทัย พระองค์จึงมีพระราชดำรัสว่า
“แต่นี้สืบไปเบื้องหน้าโดยลำดับ กษัตริย์ในสยามประเทศ
ถึงกาลกำหนดนักขัตฤกษ์ วันเพ็ญเดือน ๑๒ ให้ทำโคมลอยเป็น
รูปดอกบัว อุทิศสักการบูชาพระพุทธรูปนันทนที ๓ ราบเท่า
กัลปาวสาน” ด้วยเหตุนี้ จึงเกิด กระทง ทำด้วยใบตองแทน
วัสดุอื่น ๆ แล้วนิยมใช้ลอยกระทงมาแต่ครานั้นตรงจนทุกวันนี้
รวมถึงการทำกระทงเป็นรูปดอกบัว ซึ่งตำราทำวศรียุพาลักษณ์
หรือนางนพมาศนี้ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเชื่อว่าเป็น
พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

เนื่องจากสำนวนโวหารมีลักษณะร่วมกับวรรณกรรมสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ อีกทั้งยังมีข้อความหลายตอนที่แสดงให้เห็นว่าแต่งสมัยกรุงสุโขทัยไม่ได้ เช่น การอ้างถึงอเมริกัน ปืนใหญ่ เป็นต้น ดังนั้น นางนพมาศจึงเป็นเพียง “นางในวรรณคดี” มิได้มีตัวตนอยู่จริง

นอกจากนี้ ในศิลาจารึกสมัยสุโขทัยและเอกสารร่วมสมัยก็ไม่มีปรากฏชื่อ “ลอยกระทง” แม้แต่ในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงก็มีแต่ชื่อ “เผาเทียน เล่นไฟ” ที่มีความหมายอย่างกว้าง ๆ ว่าการทำบุญไหว้พระ โดยไม่มีคำว่า “ลอยกระทง” อยู่ในศิลาจารึกนี้เลย ส่วนเอกสารและวรรณคดีสมัยกรุงศรีอยุธยาสมัยแรก ๆ ก็มีแต่ชื่อ ชักโคม ลอยโคม แขนงโคม และลดชุดลอยโคมลงน้ำ ในพิธีพราหมณ์ของราชสำนักเท่านั้น และแม้แต่ในสมัยกรุงธนบุรีก็ไม่มีชื่อนี้ จนถึงยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์จึงมีปรากฏชัดเจนในพระราชพงศาวดารแผ่นดินรัชกาลที่ ๓ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ และเรื่องนางนพมาศ พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๓ ซึ่งก็หมายความว่า คำว่า “ลอยกระทง” เพิ่งปรากฏในต้นกรุงรัตนโกสินทร์นี้เอง



คุณค่าของประเพณีลอยกระทง

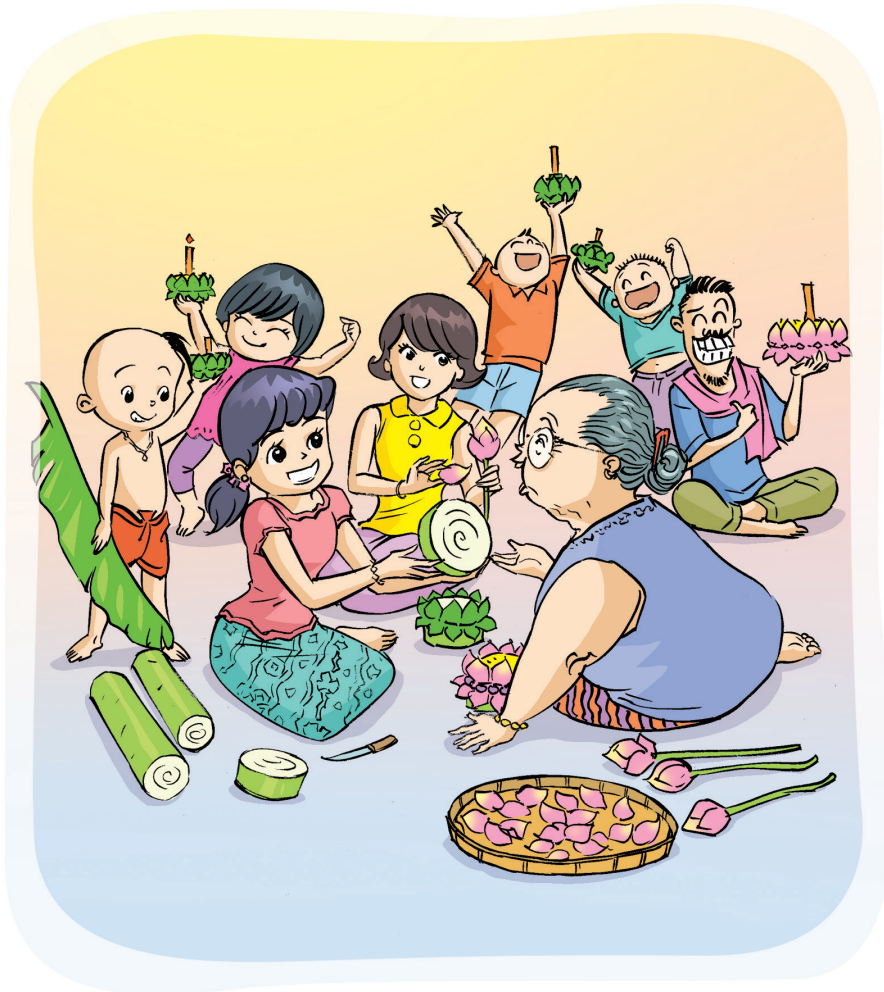
การที่ประเพณีลอยกระทงยังคงมีความสำคัญและดำรงต่อเนื่องมาถึงทุกวันนี้ และได้กลายเป็นเอกลักษณ์อีกอย่างหนึ่งของไทยไปแล้วนั้น เชื่อว่าคงเป็นเพราะประเพณีลอยกระทงยังมีคุณค่าที่เป็นประโยชน์ต่อครอบครัวชุมชน สังคมและศาสนา กล่าวคือ



คุณค่าต่อครอบครัว ทำให้สมาชิกในครอบครัวได้มีโอกาสทำกิจกรรมด้วยกัน เช่น ร่วมกันประดิษฐ์กระทงไปลอย อีกทั้งได้แสดงความกตัญญูกตเวที่ต่อหน้าที่ให้คุณประโยชน์แก่เราในด้านต่าง ๆ หรือบางท้องถิ่นก็เป็นการแสดงความระลึกถึงบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ



คุณค่าต่อชุมชน ทำให้เกิดความรัก ความสมัครสมาน
สามัคคีในชุมชน เช่น ช่วยกันประดิษฐ์กระทงไปประกวด อันเป็น
การช่วยส่งเสริมการช่างฝีมือท้องถิ่นทางอ้อม หรือทำให้ได้มีโอกาส
พบปะสังสรรค์ และสนุกสนานร่วมกัน



คุณค่าต่อศาสนา ได้ช่วยกันทำนุบำรุงศาสนา เช่น ทางภาคเหนือ ที่มีการทำบุญให้ทาน การถือศีลที่วัด หรือการลอยกระทง เพื่อบูชารอยพระพุทธรูปที่นำมาซึ่งการน้อมรำลึกถึงพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า



คุณค่าต่อสังคม ทำให้มีความเอื้ออาทรต่อสิ่งแวดล้อม
ได้ตระหนักถึงความสำคัญของแม่น้ำลำคลองที่ได้ใช้สอย และ
อำนวยความสะดวกต่อเราทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยอาจจะช่วยกัน
ขุดลอกคูคลองให้สะอาด ไม่ทิ้งสิ่งปฏิกูลลงไป



สาระของประเพณีลอยกระทง

กัตัญญูรู้คุณ : ความหมายที่ดั่งงามของประเพณีลอยกระทง

ความกัตัญญูเป็นค่านิยมสำคัญที่คนไทยทุกกลุ่มยึดถือ คนไทยโบราณ เชื่อว่าการลอยกระทงเป็นการขอขมาน้ำหรือแม่คงคา ซึ่งหล่อเลี้ยงชีวิตและอำนวยประโยชน์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นน้ำ สำหรับอุปโภค บริโภค หรือน้ำที่หล่อเลี้ยงพืชพันธุ์ธัญญาหาร ด้วยความสำนึกในบุญคุณของน้ำจึงได้กำหนดวันเพื่อแสดงความกัตัญญูขึ้นปีละครั้ง

นอกจากนี้คนไทยบางกลุ่มยังมีความเชื่อที่ต่างกันออกไป เช่น เชื่อว่าการลอยกระทง เป็นการแสดงความกัตัญญูต่อพระพุทธเจ้า บางกลุ่มเชื่อว่าเป็นการลอยเพื่อบูชาบรรพบุรุษ แต่ไม่ว่าแต่ละกลุ่มจะมีความเชื่อเช่นไร ความหมายรวมของประเพณีนี้ก็คือ ความกัตัญญู ซึ่งเป็นคุณธรรมที่เป็นคุณลักษณะเฉพาะของคนไทยโดยแท้

กิจกรรมที่พึงปฏิบัติ

๑. ร่วมกันทำความสะอาดแม่น้ำ ลำคลอง
ทั้งก่อนและหลังงานลอยกระทงเพื่ออนุรักษ์แม่น้ำ
ให้ใสสะอาดเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม



๒. สร้างกุศล
ด้วยการทำบุญ
ทำทาน หรือ
ปฏิบัติธรรม
ตามสมควร



๓. ประดิษฐ์กระทง
ด้วยวัสดุในท้องถิ่น
หรือวัสดุที่ไม่ทำลาย
สิ่งแวดล้อม



๔. จัดกิจกรรม การละเล่น หรือการแสดง
ตามประเพณีท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนรุ่นหลังได้เรียนรู้
และภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน



๕. ไม่ควรเล่นพลุ ดอกไม้เพลิง
หรือวัสดุที่จะก่อให้เกิดอันตราย
ในที่สาธารณะหรือชุมชน



๖. ไม่เมาสุราอละวาด
หรือทะเลาะวิวาทกับผู้อื่น
โดยเฉพาะเมาไม่ขับ



น้ำคือชีวิต : อีกหนึ่งคุณค่าของ ประเพณีลอยกระทงที่ควรสืบสาน

ไม่ว่าประเพณีลอยกระทงจะมีประวัติที่มายาวนานอย่างไร มีการแตกแขนงทางความคิดออกไปอย่างไร แต่สิ่งสำคัญที่สุดของประเพณีนี้ก็คือ “น้ำ” เรายังคงจะต้องใช้น้ำในการประกอบพิธีดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นน้ำในแม่น้ำ คู คลอง หรือ สระน้ำในโรงแรม ในสวนสาธารณะต่างมีความสำคัญทั้งสิ้น เพราะมนุษย์และสัตว์ล้วนต้องใช้น้ำในชีวิตประจำวันไม่สามารถขาดได้ น้ำจึงคือชีวิต ดังที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานพระราชดำรัสไว้เมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๒๙ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ว่า “...หลักสำคัญว่าต้องมีน้ำบริโภค น้ำใช้ น้ำเพื่อการเพาะปลูก เพราะว่าชีวิตอยู่ที่นั่น ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้ ไม่มีไฟฟ้าคนอยู่ได้ แต่ถ้าไม่มีไฟฟ้า ไม่มีน้ำคนอยู่ไม่ได้...”

เราจึงควรร่วมมือร่วมใจกันรณรงค์รักษาความสะอาดของแม่น้ำ ลำคลอง แหล่งน้ำในชุมชน ตลอดจนแหล่งน้ำตามธรรมชาติทั่วๆ ไป เป็นการแต่งตัวให้แม่น้ำ และแต่งตัวให้ชุมชนด้วยความรักและความกตัญญู เพื่อต้อนรับเทศกาล “ลอยกระทง” เทศกาลแห่งความรื่นเริงในคืนวันจันทร์งามที่สุดในรอบปี ซึ่งจะทำให้ประเพณีลอยกระทงยังคงไว้ซึ่งสาระคุณค่าและงดงามควรแก่การสืบสานต่อไป

บทสรุป

.....

ด้วยประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนานของประเพณีลอยกระทงย่อมเป็นสิ่งแสดงให้เห็นว่าประเพณีนี้มีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวไทยมาตั้งแต่อดีตจวบจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ทุกวันเพ็ญ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ อันเป็นช่วงเวลาที่พระจันทร์เต็มดวงทอแสงนวลอยู่เหนือลำน้ำ และขณะเดียวกัน ณ ริมฝั่งน้ำเราจะได้เห็นภาพของประชาชนต่างพากันตั้งจิตอธิษฐานเพื่อขอสิ่งที่มุ่งหวัง และขอขมาแม่น้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิตมาตลอดทั้งปีไปกับกระทงที่ประดิษฐ์ขึ้นด้วยความงดงาม เมื่อแสงเทียนจากกระทงนับร้อยนับพันใบลอยกระทบบิวน้ำเหมือนจะแข่งความสว่างไสวกับแสงจันทร์วันเพ็ญ ได้ทำให้ความสวยงามของค่ำคืนแห่งประเพณีลอยกระทงเป็นที่โจษจันไปทั่วโลก และดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาร่วมชื่นชมและสัมผัสกับวัฒนธรรมประเพณีอันงดงามของไทย เราคนไทยจึงมิได้เป็นเพียงผู้ต้อนรับนักท่องเที่ยวแต่หากคือผู้ที่จะธำรงรักษาสาระคุณค่าที่แท้จริงของประเพณีลอยกระทง ประเพณีที่แสดงถึงความกตัญญูต่อสายน้ำให้คงอยู่สืบไป









คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

นางพิมพ์วี วัฒนวรังกูร
นายประดิษฐ์ ไปชีว
นายสมเกียรติ พันธธรรม
นางอรุณี คงเสรี

อธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม
รองอธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม
รองอธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม
ที่ปรึกษาโครงการ

คณะทำงาน

นางสาวปราณิสยา เทียวพิพิษฐ
นางสลักจิตร์ ศรีชัย
นายสุชาติ ถนอมานนท์
นางชลิตา รัตนวานิช
นายสิระ ภาสอาจ
นางสาวภริดา เหมทานนท์
นางสาวพินท์ปภา พันธุ์พรหม
นางสาวอัญญาณัฐ ภูกระทาน
นางสาวรัฐพร พวงบุปผา
นายวนพล หล่อมณีสุวรรณ
นางสาวนภัสวรรณ มณฑา

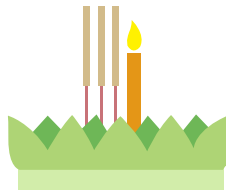
นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ
นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ
นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ
นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ
นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ
นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ
นักวิชาการวัฒนธรรมปฏิบัติการ
นักวิชาการวัฒนธรรมปฏิบัติการ
นักวิชาการวัฒนธรรม
นักวิชาการวัฒนธรรม
นักวิชาการวัฒนธรรม

ภาพประกอบ

นายโอม รัชเวทย์
นายสละ นาคบำรุง
นายมนัส หัสดำ

ขอขอบคุณ

กลุ่มประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการกรม
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (สนับสนุนภาพ)
ผู้สนับสนุนข้อมูลทุกท่าน



LOY KRATHONG
TRADITION

Message

Thai people observe Loy Krathong festival during the time when there is a high water level over the country, on the full moon night of the 12th lunar month. As the most fascinating water-based cultural event reflecting local wisdom, way of living and refined culture, it represents a good image of Thailand. Loy Krathong festival is a time to show the true artistic value of rituals, costume, arranging flowers, fine arts, folk dance, folk theatre and other festive entertainments including light decoration. As a matter of fact, Loy Krathong celebrations are laden with value. It promotes solidarity and cooperation among community members as seen in the merry making activities. These include contest of various kinds: Krathong designs, Nang Noppamas, and the cooperative effort to organize such a good old local tradition into a broader concept of nationwide annual celebration of Loy Krathong festival.

The Ministry of Culture has developed cultural policy directed at the promotion of Loy Krathong festival as a local cultural asset to gain increased revenue, fame and cultural identity at the national level, the ASEAN level and the global level.

On behalf of the Ministry of Culture, I am pleased that the Department of Cultural Promotion has published the book of Loy Krathong festival as a means of developing a deeper understanding of the intrinsic value, the meaning and the legendary account of Loy Krathong festival. This is the real achievement for public awareness of preserving Thai cultural heritage and promoting it to be enlisted as the world cultural heritage.

VIRA ROJPOJCHANARAT

(Vira Rojpojchanarat)
Minister of Culture

Message

Loy Krathong is currently one of the most favoured festivals of Thailand among the Thais and foreign visitors. It is celebrated all over the country both in the cities and in the most remote rural hamlets in its true spirit of merriment which has made it more popular than ever.

Loy Krathong plays the role of transmitting Thai custom and tradition to the young generation. All the children and youth should appreciate traditional Thai values and choose what they consider the best way to uphold and maintain Loy Krathong festival as the Thai cultural heritage.

The Department of Cultural Promotion deems it necessary to publish a booklet on Loy Krathong tradition: “Preserve Water and Conserve Culture” It points out the true value as shown in the spirit of Thai cultural and environmental awareness. It reflects the gratitude the Thais pay to water as a precious resource of life in an agricultural society. It is hoped that this book in both the English language and in the Thai language will promote good understanding of Loy Krathong tradition, which should be continually preserved and promoted.



(Kitsayapong Siri)
Permanent Secretary for Culture
Ministry of Culture

Preface

Loy Krathong is a significant ancient tradition of Thailand which takes place on the full moon evening of the 12th lunar month when the rivers reach the highest level. The origin of this tradition derives from ceremony in connection with “water” which is an essential factor of Thai people. Even though the objectives or the beliefs of Loy Krathong may differ but a common meaning of this tradition is the expression of “gratitude” to the value of water which reflects elegant Thai culture.

At present, Loy Krathong tradition has been modified in some manners from past practices while Thai people give decreasingly significance this tradition’s meaning, value, substance and desirable practice.

The Department of Culture Promotion has therefore published the booklet on Loy Krathong Tradition : “Preserve Water and Conserve Culture” in order to disseminate the meaning, value, substance, practice and knowledge on the local Loy Krathong Tradition in the four regions of Thailand. In addition, this publication also provides the guidance for the correct practices of the tradition in both Thai and English version. Moreover, government, public and local sectors can apply this proper practices in order to inherit Loy Krathong festival as joyful tradition on full moon of the 12th lunar month. Hopefully, this booklet gather proper guidance and correct understanding of Loy Krathong Tradition.



(Pimravee Watthanavarangkul)

Director-General

Department of Cultural Promotion

Loy Krathong Tradition

Loy Krathong Tradition is a ceremony to honor the Goddess of the river. In Thailand, it is annually held on full moon day in November. Krathongs are small vessels or cups often made of cut banana stems, leaf and contain flowers, candles and joss sticks. They are released in the rivers and left to float downstream. Upon releasing the Krathongs, people ask for forgiveness to the Goddess of the river for polluting her. It is one of the religious customs in Thailand. During this period, at the end of the rain season, most areas around rivers and canals are flooded. This occurrence sparked an old Thai saying; in the 11th lunar month there is flooding and in the 12th lunar month the (stagnant) flood waters are retreating. This period is a time for rejoicing as the weather is changing for the better. The rain season is more or less over and the winter or cool season is beginning. The moon is also at its brightest this time of the year. At present, Loy Krathong Tradition is a major celebration in Thailand.



Objectives

.....

The objectives are various depending on different customs and beliefs.

1. To pay homage to the Lord Buddha's descent from the second heaven (where Indra dwells) after staying in a Buddhist monastery during the Buddhist lent in order to preach a sermon to his royal mother.

2. To pay homage to the heavenly Pagoda containing the Lord Buddha's top knot cut off at his self-ordination.

3. To pay homage to the Lord Buddha's foot print on the bank of the Nammatha River in India.

4. To pay tribute to the senior disciple Upakut, who found his recluse in the ocean (a belief inherited from Myanmar; the priest had supernatural powers in conquering the God of Evil).

5. To pay homage to God Phaka Prom living in the third heaven.

6. To thank the Goddess Mae Khongkha, the Mother of Water, which a source of water for human use.

7. To worship the Goddess Mae Khongkha, the Mother of Water, asking for forgiveness for polluting her.

8. To remind the benevolence of ancestors
9. To float one's sufferings away, this practice is similar to the Sin Floating Rite of Brahmin.
10. To ask for blessing.



Loy Krathong Tradition: Expression of Gratitude

.....

Thai people express their gratitude to the Goddess of Water for nourishing their lives by celebrating Loy Krathong. However, depending on beliefs, Loy Krathong is also celebrated to express gratitude to the Lord Buddha or paying homage to ancestors. To make a long story short one can say Loy Krathong Tradition is about expressing gratitude.



Values of Loy Krathong Tradition



1. Family Value : relationships between family members are tightened as family members are celebrating together.
2. Community Value : communities are more harmonious by joining in the Loy Krathong activities.
3. Religious Value : Buddhist practices such as merit making, practicing dharma and sermons are essential parts of Loy Krathong celebration; therefore, they contribute to strengthen religious beliefs.
4. Social Value : raising awareness in water resources conservation.

Activities that should be promoted



1. Clean up the rivers, both before and after Loy Krathong celebration.
2. Perform good deeds, listen to sermons, and practice the dharma.
3. Utilize local bio-degradable materials in making Krathongs.
4. Promote alternative activities such as a Krathong Contest, Hot-air Balloon Contest and others. Presently, the Noppamas Queen contest (The daughter of a Brahman priest and a lady at the Court of King Phra Ruang of Sukhothai, who developed a new style of lotus flower which were to be floated on the streaming waters at night to please the King) is a new, but indispensable feature.
5. Save use of fireworks in order to avoid hurting people or damaging properties.
6. Don't drink alcohol or quarrel with others, especially, don't drive drunk.

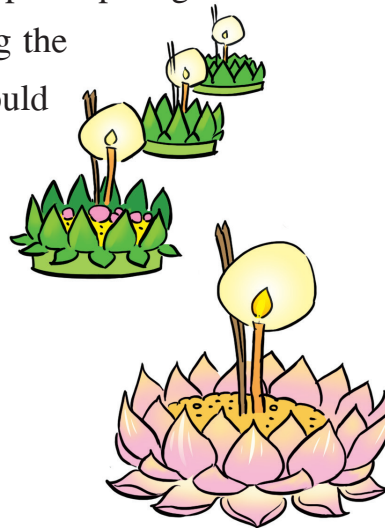
Conclusion

.....

The Loy Krathong Tradition has been part of the Thai culture and way of living for a long time. At full moon night of the Thai 12th month (November) whole Thai people gather at the river banks and ask for blessings and forgiveness from the Goddess of the River by releasing Krathongs. Thousands of candle lights released at the same time illuminate the river brilliantly and is an eerie but beautiful spectacle. The traditional custom has become a major attraction for foreign tourist participating

in the activities and enjoying the Thai hospitality. But we should not forget the real message of Loy Krathong:

Gratitude to the River



Working Group

Project Consultants

Mrs. Pimravee Watthanavarangkul	Director-General of Department of Cultural Promotion
Mr. Pradit Posew	Deputy Director-General of Department of Cultural Promotion
Mr. Somkiat Phantam	Deputy Director-General of Department of Cultural Promotion
Mrs. Arunee Kongseree	Project Advisor

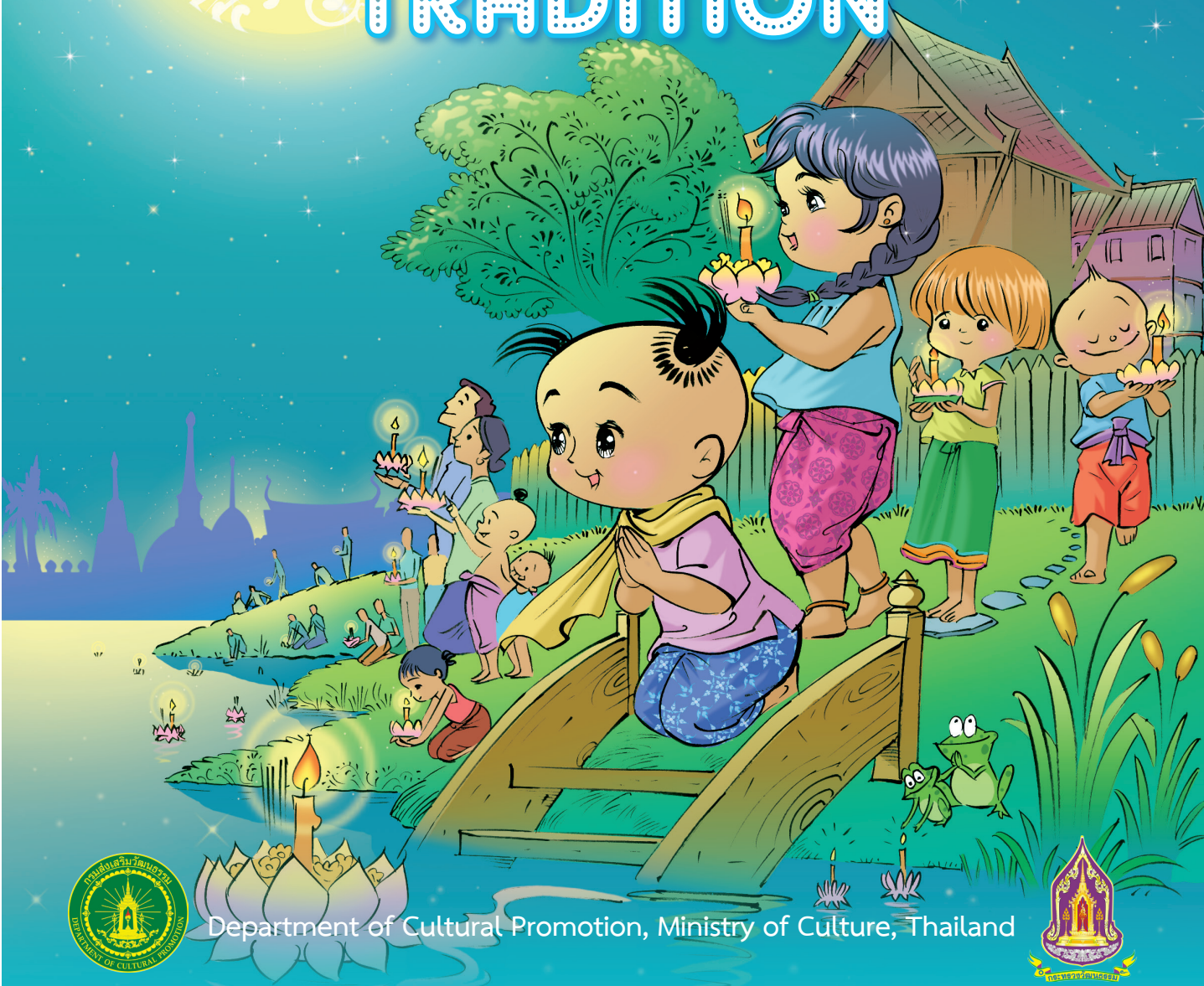
Working Team

Ms. Pranisa Teopipithporn	Cultural Officer (Senior Professional Level)
Mrs. Salakjit Srichai	Cultural Officer (Senior Professional Level)
Mr. Suchat Kananon	Cultural Officer (Senior Professional Level)
Mrs. Chalita Ratanavanich	Cultural Officer (Professional Level)
Mr. Sira Pasaarj	Cultural Officer (Professional Level)
Ms. Patita Hemtanont	Cultural Officer (Professional Level)
Ms. Phinpapha Punprom	Cultural Officer (Practitioner Level)
Ms. Aunyanat Pookratan	Cultural Officer (Practitioner Level)
Ms. Rattaporn Pongbuppha	Cultural Officer
Mr. Wanapon Lormaneesuwan	Cultural Officer
Ms. Napatsawan Montha	Cultural Officer

Illustrator

Mr. Om Ratchawej
Mr. Salah Nakbumrung
Mr. Manut Hutsadam

LOY KRATHONG TRADITION



Department of Cultural Promotion, Ministry of Culture, Thailand